

O PISANJU NASTAVAKA U GENITIVU I NOMINATIVU MNOŽINE IMENICA U RUSKOM JEZIKU

1. Ovaj se članak načinom i znakovima koji su u njemu upotrijebljeni nastavlja na članak u prethodnom broju *Stranih jezika*: O pisanju nastavka u instrumentalu i lokativu jednine imenica u ruskom jeziku.

2. Ovdje su uzeti samo genitiv i nominativ množine zato što ostali padeži množine imenica u ruskom jeziku naprosto »nisu važni«.

2.1. Naime, nastavci u dativu, instrumentalu i lokativu množine u ruskom su jeziku za sva tri roda isti, u ta se tri padeža oni ne razlikuju, pa je u tim oblicima prestala postojati kategorija roda.

2.2. Što se nastavka u akuzativu množine tiče, taj padež (danas) nema vlastitih nastavaka, nego se u njemu — po pravilu koje vrijedi za sva tri roda, a u vezi s kategorijom neživo/živo — upotrebljavaju ili nastavci nominativa ili nastavci genitiva.

3. Kao oslonac za određivanje pisanja nastavaka u genitivu imenica muškoga roda poslužiti će nam oblici nominativa množine, odnosno odnos između posljednjeg glasa (fonema) osnove i mjesta naglaska u nominativu množine.

3.1. Oblik nominativa množine (a ne genitiva jednine) uzima se iz dva razloga. Jedan je jasan: mjesto naglaska u jednini i množini ne mora se podudarati. Drugi razlog: posljednji fonem osnove u jednini i množini također ne mora uvijek biti isti (usporedi: сосед — соседи ili брат — братья).

4. Prvo ćemo razmatrati nastavke imenica muškoga roda. U ruskom se jeziku u genitivu množine pišu ovi nastavci: -ов, -ёв, -ев, -ей.

4.1. Nastavak -ов piše se uvijek kad (1) imenica završava na bilo koji tvrdi suglasnik (S) osim šuštavoga (vidi točku 4.4), bez obzira na mjesto naglaska, i (2) kada završava na fonem [c], a naglasak je na nastavku. Shematski to izgleda ovako:

$$\left. \begin{array}{l} \text{— S —} \\ \text{— c —} \end{array} \right\} \text{-ов (заво́ды, сто́лы, отцы́).}$$

Primjedba

Ovamo ide i imenica судá, iako se u jednini ponaša kao imenica srednjega roda (сúдно).

4.2. Nastavak -ёв piše se uvijek kad imenica završava na fonem [j], a naglašen je nastavak (osim u slučajevima tipa мужья — vidi točku 5). Shematski to izgleda ovako:

$$\text{— j —} \} \text{-ёв (кра́й, бо́й, воро́бьи́).}$$

Primjedba

Kada je riječ o tome postoji li fonem [j] u obliku nominativa množine бой, istina je da po novijoj ortoepskoj normi ne postoji, ali: ima i drugačija ortoepska norma, po kojoj postoji, a osim toga to [j] u svijesti podržavaju i oblici jednine i svi ostali oblici množine.

4.3. Nastavak -ев пише се uvijek kad imenica završava na foneme [c] i [j], a naglašena je osnova. Shematski to izgleda ovako:

—c/j—} -ев (мѣсяцы, герои, стѹлья).

-Primjedba

Kada je riječ o tome postoji li fonem [j] u obliku nominativa množine реои, onda ovdje treba reći da ga gotovo ni po kojoj ortoepskoj normi nema, ali ga u svijesti podržavaju oblici jednine i svi ostali oblici množine.

4.4. Nastavak -ей пише се uvijek kad imenica završava na bilo koji mek suglasnik (S') (osim na [j]) ili na bilo koji šuštav suglasnik (S), bez obzira na mjesto naglasaka. Shematski to izgleda ovako:

—S'/Š—} -ей (автомобіли, словари, товарищи, ножи).

Primjedba

Imenice tipa мужья́ nisu nijedan od do sada navedenih slučajeva — one su slučaj 5. Naime, u obliku мужей́ između fonema [ž] i [j] je nepostojani fonem [e], pa je to oblik genitiva množine bez nastavka = s nultim nastavkom.

5. Osim navedenih pisanih oblika nastavaka u genitivu množine imenica muškoga roda postoje i slučajevi kad nastavka nema, odnosno kad govorimo o nultom nastavku.

Ovamo idu sve imenice tipa мужья́, sve imenice sa sufiksom -ин u jednini (славянин) i neke druge, koje se uče kao iznimni oblici.

Primjedba 1

Nemaju sve imenice sa sufiksom -ин u jednini u nominativu množine karakterističan nastavak (na pismu) -е, zbog čega i nije taj padež uzet kao pokazan.

Primjedba 2

O imenicama tipa ребѣнок vidi Primjedbu 3. u točki 7.2.

6. Dakle, u obliku genitiva množine imenica muškoga roda u ruskom jeziku pišu se nastavci -ов, -ѣв, -ев, -ей i ne piše se nulti nastavak (∅). Od svih navedenih nastavaka najnepredvidiviji je nulti nastavak (predvidiv je samo djelomično); on je najneredovitija pojava s gledišta pisanja nastavaka u genitivu množine imenica muškoga roda.

Primjedba

Imenice tipa староста i дядя sklanjaju se kao imenice ženskoga roda (vidi točke 9.2. i 9.3).

7. Sada prelazimo na razmatranje nastavaka u genitivu množine imenica srednjega roda, pri čemu nam kao oslonac neće služiti oblik nominativa množine: ovdje ne postoji suodnos između posljednjeg fonema osnove i mjesta naglaska u tom padežu.

7.1. Prvo utvrđujemo da se u srednjem rodu upotrebljava svih pet mogućnosti koje smo ustanovili u muškom rodu.

7.2. Zatim utvrđujemo da je pojava — koja je u muškom rodu bila najnepredvidivija i najneredovitija — u srednjem rodu najredovitija pojava, odnosno: s nultim nastavkom računamo uvijek kad imenica nije iznimka. Tu činjenicu nećemo iskazivati shematski, a kad bismo to činili, bilo bi to pomoću skupova.

Primjedba 1

I imenice tipa время (знамя) i imenice семья, стремя imaju nulti nastavak. Ono -ен (ён)- i -ян- samo je proširak korijena (koji se ovdje podudara s osnovom).

Primjedba 2

I imenice древо, небо, чудо imaju nulti nastavak. (Ono -ес- je sufiks za tvorbu osnove u množini.)

Primjedba 3

I imenice tipa ребёнок imaju nulti nastavak. (Bez obzira na njihovu jedninu u kojoj se ponašaju kao imenice muškoga roda, mi množinu ovoga tipa ubrajamo ovamo zato što jedini elementi za određivanje roda u množini — nastavci nominativa i genitiva — pokazuju stanje tipično za srednji rod, tj. nastavci su tu fonem [a] i Ø.)

7.3. Utvrđujemo, također, da je od iznimnih najpredvidiviji nastavak -ёв, jer se u srednjem rodu pojavljuje samo jedanput: остриёв.

7.4. Zatim vidimo da nastavak -ей imaju samo imenice море, поле, око, ухо, колeно (kad znači požni zglob).

Primjedba

Imenice tipa ружьё, уцелёе imaju nepostoјани samoglasnik u genitivu množine, dakle i nulti nastavak, a ne nastavak -ей (vidi o tome: M. Popović, Okorjele zablude, *Strani jezici* 1—2 1977. i Možemo li govoriti o nepostoјanom i u ruskom jeziku?, *Strani jezici* 4 1980).

7.5. Dalje ustanovljuјemo da malen broj imenica ima nastavak -ов: to su imenice древко, облако, облачко, очко (još samo nekoliko koje se rijetko upotrebljavaju) i one koje u nominativu jednine završavaju na -ико.

Primjedba

Te se imenice u množini ni po čemu ne razlikuju od imenica muškoga roda.

7.6. Na kraju utvrđujemo da nastavak -ев imaju sve imenice koje u nominativu množine imaju nastavak -ья (ovdje nam je upravo taj padež mjerodavan), a koje se u množini ni po čemu ne razlikuju od imenica muškoga roda, i 25 imenica od onih koje u nominativu jednine završavaju na -це.

8. Dakle, u obliku genitiva množine imenica srednjega roda u ruskom jeziku postoje svi oni nastavci koji postoje i kod imenica muškoga roda, s tim da nema suodnosa između posljednjeg fonema osnove i mjesta naglaska u obliku nominativa množine koji bi nam govorio koji nastavak treba pisati. Osim toga, ovdje je potrebno naučiti kao iznimne sve genitivne nastavke osim nultog, jer ih je neusporedivo manje.

9. Sada pak prelazimo na razmatranje nastavaka u genitivu množine imenica ženskoga roda.

9.1. Ovdje na početku ustanovljujemo: od pet do sada navedenih mogućnosti imenice ženskoga roda iskorištavaju samo dvije — nulti nastavak i nastavak -ей.

9.2. Nulti nastavak imaju sve imenice osim:

9.3. a) imenica tipa *кость*,

b) nekoliko imenica ženskoga roda koje nisu tipa *кость* (*тѣтя*) i nekoliko imenica muškoga roda tipa *дядя*.

Primjedba

Imenice tipa *семья*, *гостя* imaju nepostojani samoglasnik u genitivu množine, dakle i nulti nastavak, a ne nastavak -ей (vidi o tome u Primjedbi uz točku 7.4).

10. Pogledajmo sada nastavke (s obzirom na način pisanja) u nominativu množine.

10.1. Imenice muškoga roda imaju na pismu nastavke:

-и(ы) naglašeni i nenaglašeni;
-а(я) naglašeni,
-ья naglašeni i nenaglašeni,
-е nenaglašeni.

10.2. Imenice srednjega roda imaju na pismu nastavke:

-а(я) naglašeni i nenaglašeni,
-ья nenaglašeni,
-и nenaglašeni (osim kod imenice *очко*).

10.3. Imenice ženskoga roda imaju na pismu nastavke:

-и(ы) naglašeni i nenaglašeni.

11. Na kraju:

U množini se kategorija roda u ruskom jeziku održala jedino preko nominativa i genitiva.

Pisanje genitivnog nastavka u muškom rodu uglavnom je predvidivo iz suodnosa između posljednjeg fonema osnove i mjesta naglaska u nominativu množine. Takav suodnos ne postoji kad je riječ o imenicama srednjega i ženskoga roda.

Imenice srednjega i ženskoga roda nemaju ni više nastavaka od imenica muškoga roda, niti im je koji nastavak drugačiji od nastavaka u muškome rodu.

Najviše nastavaka (na pismu) imaju imenice muškoga roda, manje nastavaka imenice srednjega roda, a najmanje ih imaju imenice ženskoga roda.

Postojanje istoga nastavka u sva tri (ili u dva) roda uopće ne mora značiti i njegovu jednaku opterećenost u sva tri (ili u dva) roda.

Jedini nastavak koji u sva tri roda postoji u nominativu množine jest -и (u muškom i ženskom rodu — uz -ы — jedan od redovnih nastavaka, naglašen ili nenaglašen, a u srednjem rodu iznimni nastavak i uvijek nenaglašen).

Jedini nastavak koji u sva tri roda postoji u genitivu množine jest nulti nastavak (u srednjem i u ženskom rodu redovni nastavak, a u muškom iznimni).

Pripadnost rodu (ili nepripadanje rodu) može se odrediti ili samo iz nominativa množine (npr. imenice ženskoga roda nemaju nastavak -а(я)), ili samo iz genitiva množine (npr. imenice ženskoga roda nemaju nastavak -ов), ili istovremeno iz nastavaka u nominativu i genitivu (npr. imenice muškoga roda ne poznaju kombinaciju koja sadrži u nominativu nastavak -а(я), a u genitivu nulti nastavak).

Shematski možemo zastupljenost (ne i čestoću upotrebe!) nastavaka (u njihovu pisanom obliku) u nominativu prikazati ovako:

muški rod: -и(ы) -а(я) -ья -е,

srednji rod: -и -а(я) -ья,

ženski rod: -и(ы).

Isti takav prikaz nastavaka u genitivu:

muški rod: -ов -ёв -ев -ей (∅),

srednji rod: -ов -ёв -ев -ей (∅),

ženski rod: -ей (∅).

Primjedba

U ovom članku nisu posebno razmatrani deminutivi i augmentativi, hipokoristici i pejorativi — oni se uklapaju u dani opis uz neke primjedbe.

О НАПИСАНИИ ОКОНЧАНИЙ В РОДИТЕЛЬНОМ И ИМЕНИТЕЛЬНОМ ПАДЕЖАХ МНОЖЕСТВЕННОГО ЧИСЛА СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ

Резюме

В статье »О написании окончаний в родительном и именительном падежах множественного числа существительных в русском языке« уточняется, что о категории рода во множественном числе можно говорить только на основании двух упомянутых падежей.

Затем утверждается, что, если речь идёт о существительных мужского рода, можно установить довольно прочное соотношение между конечной фонемой основы в именительном падеже и окончанием в родительном.

Если же речь идёт о существительных среднего и женского рода, то нужно сказать, с одной стороны, что они используют те же окончания, что и существительные мужского рода, но не все (в этом отношении существительные женского рода самые простые: в именительном падеже используют лишь одну возможность из четырёх, сколько их находим в мужском роде, и всего две из пяти в родительном падеже) и с иной частотностью употребления, а, с другой стороны, у них не находим упомянутого соотношения между конечной фонемой основы в именительном множественного и окончанием в родительном.